Vägledning
för arbete i Fotevikens Vikingastad

Lär mer om din historia och om det nordiska kulturarvet

Kultur är något som ska vara öppet för alla att deltaga i. Kulturen är grundstommen för en demokrati men också en förutsättning för att man ska kunna ha respekt för ett lands gamla kulturarv och de generationer som gått före oss - de generationer som skapat sådant som våra kulturminnesmärken vårt kulturlandskap. Viktiga företeelser inte minst i den moderna miljödebatten och samhällsplaneringen.

På många kulturinstitutioner får emellertid besökarna endast finna sig i att vara passiva mottagare av vårt svenska kulturarv. I Europa och övriga världens museer finns däremot ofta väl utvecklade volontärverksamheter. Fotevikens Museum främjar denna internationella syn på kultur för alla.

Detta häfte är en vägledning för alla de volontärer och frivilliga som vill vara med och ta del av museets kulturutbud på ett mera aktivt sätt. Det är också förhoppningsvis en skrift som kan vara intressant även för de kulturinstitutioner som vill öppna upp sina verksamheter mot ett större och aktivare deltagarengagemang.

Fotevikens Museum

Välkommen till tidsmaskinen i Foteviken!

Välkommen till ett annorlunda museum. Här finns inte många montrar och här finns inte många gamla ”äkta” museiföremål. Det liknar alltså inte något ”normalt” svenskt museum med långa rader med glasmontrar med tusentals föremål likt en loppmarknad för antikviteter. Något sådant möter du inte på Fotevikens Museum därför att detta är ett s.k. Arkeologiskt friluftsmuseum. Vår uppgift är inte i första hand att bevara originalföremål till eftervärlden som man gör på s.k. traditionella museer – vår uppgift är att utifrån vetenskapligt uppbyggda miljöer ge människor en möjlighet att själva vandra in i och uppleva historien.

Som frivillig eller volontär vid vårt museum väntar dig spännande upplevelser. Vi kommer att ställa krav på dig, helt enkelt därför att du kommer att bli en ambassadör och missionär för vårt museum och för vårt kulturarv. Sådant förpliktigar! Det du berättar för besökarna kommer de att tro vara sant. Som du agerar inför besökarna kommer de att tro att det var så man gjorde för tusen år sedan. Därför måste du komma ”sanningen” så när som det är möjligt. Jag har speciellt markerat ordet ”sanning”. Helt enkelt därför att historia inte är någon sanning! Det är vi efterlevande som tolkar hur det en gång var utifrån bevarat källmaterial. Men sanning kan vi tyvärr aldrig uppnå – däremot olika grader av sannolikhet.

Som volontär eller frivillig finns för dig rika möjligheter att utveckla dig också som människa. Du kan få perspektiv på din tillvaro. Låt mig få citera en volontär som kom till Fotevikens Museum för länge sedan och som under ett antal sommardygn bodde här med sin dotter:

”Mitt intresse för vikingar väcktes långt innan jag visste att mina förfäder kom från Sverige. Det var då jag hade drömmar om bronsåldern, och jag upplevde déjà vu på historiska platser som jag besökte i Norge, Danmark, Sverige och naturligtvis Finland. Under sju år gjorde jag anteckningar om samma ämne och under den tiden blev det uppenbart för mig att mina rötter fanns i vikingarnas land.

Följaktligen uppstod då frågan - vem är jag egentligen? Varifrån kommer jag? Om jag gjorde en resa till mina förfäders landskap - vad skulle jag då känna? Skulle min själ känna samhörighet med mitt blods ursprung? Så därför reste jag Norden runt, utan att veta, att svaret hela tiden

En del av Byalaget samlat framför Bagaregårdens kokhus.

var inom räckhåll för mig. Varför var det viktigt att veta detta? Att veta vem jag är, vad min DNA var och är och vad jag vill att de ska bli i framtiden. För hur kan en människa ha en klar bild av sin egen identitet och av sitt eget jag om han eller hon inte känner till sitt förflutna eller sitt ursprung? Utan denna information kommer alltid någonting att saknas i ens liv.

Så egentligen var det nyfikenhet om mina rötter som förde mig hit till Sverige, men bara att bo här tillfredsställa inte min lust att söka källan till mitt blodsarv. Inte heller var kunskapen om mitt släktnamn tillräckligt, inte heller att bara läsa om födelse och död bland de som levt före mig. Nej, jag måste få veta hur de levde; hur de hade det i sin verklighet. Det var så jag upptäckte att det i Foteviken var möjligt att leva som en viking! Jag visste då att jag hittat vad jag hela tiden letat efter.

Hur var det då, dessa nio dagar i Vikingastaden? Jag och min 10-åriga dotter lärde oss mycket om de gamla hantverken och vi fick många nya vänner. Även om det regnade, åskan mullrade, det var kallt och vi var helt ensamma på kvällarna, var det magnifika upplevelser. Meditationstunderna på Fotevikens strand var också ögonblick som för alltid stannar i mitt blod. Att se solen skifta till illröd färg, sedan färgas karminröd för att slutligen försvinna under horisonten och belysa himlen med mjuka orange glöd. Efter solnedgången var det stjärnor över Foteviken ... det var magiska ögonblick.

Flickan, Jenicé, njöt den livsstilen med hela hennes lilla hjärta! Hon älskade att laga mat över öppen eld och att lära sig hur man gör vikingagodis och brödet hon bakade gjordes med stor hängivenhet. Ingen hemlängtan, ingen TV, data eller andra materiella saker under dessa dagar. Det hon älskade mest var att forma trä med sin lilla kniv och kasta stridsyxan och att lära sig att göra vikingaredskap. Hon kände sig som hemma. Nu vet hon vad hon var, är och vad hon kommer att bli; hon har fått perspektiv på sin egen identitet och på det arv som hon är en produkt av.

Vad fick jag med mig?

Först av allt, den djupa respekt för de kloka och smarta människor som kämpade för sitt uppehälle i hårda förhållanden under forntiden. Även om jag redan visste hur skickliga de var under forntiden, så vet jag det nu än bättre och jag imponeras över hur extremt välfungerade de dåtida samhällena måste ha varit. Skönheten i kulturen i verklighetens ljus gjorde djupt intryck på mig; det hänför betraktaren.

Jag fick en liten glimt tillbaka i historien samtidigt som jag fick svar på hur det var att leva som en viking. Det handlar inte om det som vi gör eller vilken typ av redskap vi använder, det handlar om vad vi är inom oss själva, alla våra handlingar och beteenden i vardagen – sättet vi lever livet.
Freja Lindahl (Sohrabi)”

Om områdets historia

Fotevikens Museum ligger mitt i ett historiskt och arkeologiskt smått unikt kulturlandskap. Med museets placering direkt invid havsstranden vill vi markera den betydelsen som sjöfarten och livet i kustområdet haft från forntid in i modern tid. Spåren efter dessa historiska aktiviteter finns överallt i landskapet runt omkring museet.

Vid extremt lågvatten kan man vandra ut i Höllviken och strax norr om Vikingastaden plocka upp stenföremål från jägarestenåldern för sjutusen år sedan eller äldre. På den tiden stod nämligen Öresunds vattenyta många meter lägre än i dag. Från bondstenåldern för mer än femtusen år sedan står Eskilstorpsdösen, en stenkammar-

grav, på landsidan av Foteviken som ett praktfullt minnesmärke.

Ett vackert minnesmärke över bronsåldern för tretusen år sedan finner du i den stora gravhög som ligger strax norr om köpcentret ”Toppen Gallerian”. Den dödes kremerade ben har lagts i en gravurna av keramik, formad som ett runt hus med målad dekor som föreställer tak, vägstolpar och dörrar. Sådana gravurnor är fullständigt unika i Norden men förekommer rikligt söder om Alperna. Se där, en indikation på långväga handelsförbindelser långt innan vår tideräkning startade på plus.

Mycket av forntiden runt Fotevikens Museum ligger emellertid dolt under marken och kan endast avslöjas vid arkeologiska utgrävningar. I början av 1900-talet hittade man t.ex. gravar ute på Lilla Hammars näs, endast någon dryg kilometer norr om museet. När man avslutade grävningarna år 1936 hade man grävt fram 141 stycken gravar från 300-400-talen e.Kr. Fortfarande finns stora delar av gravfältet orört under mark. Inga synliga markeringar avslöjar dock i dag var dessa gravar finns. Vad vi däremot vet är att detta är ett av de största gravfälten från denna period som man påträffat i Skåne.

Och så har vi ju det här med vikingatiden, perioden från 700-talet till Lunds ärkestifts grundande år 1103. Om detta kan man berätta mycket och det är ju också den historien som vi koncentrerar oss om att berätta i Fotevikens Vikingastad. Här följer därför några allmänna faktauppgifter.

Under 900-talet, i slutet av vikingatiden, omtalas i de samtida skrifterna Halörs marknad. Denna har med stor sannolikhet utspelat sig i området innanför och i anslutning till Lilla Hammars näs där ju museet ligger. I Färingasagan som berättar om händelser från slutet av 900-talet, omtalas en person Trond som här på marknaden möter den danske kungen Harald Blåtand, död ca 986. I denna handskrift berättas också att Halör marknad var den största marknaden i hela Skandinavien och att den hölls i början av sommaren.

Strax norr om Fotevikens Museum, mellan Vikingastaden och Lilla Hammars by, låg under vikingatiden en helig plats, ett s.k. ”Vi”. På 1560-talet omtalas en åker i området som ”Lille Vies ager”. Just ordet ”Vi” indikerar en helig lund eller ett tempelområde. Vid uppförande av ett privathus i detta område har Fotevikens museum funnit rester efter ett gravskepp från 900-talet. Den döde har placerats i sitt ca nio meter långa skepp som delvis grävts ner i marken. En jordkulle har sedan kastats upp över skeppet. Den sandiga jorden i området hade emellertid gjort att allt organiskt material försvunnit under åren.

Vikingakungen Harald Blåtand kom från Jylland och erövrade de danska öarna och Skåne under 970-talet. Han införde också genom tvång kristendomen i de kuvade områdena. För att upprätthålla sin makt byggde han en mängd garnisonsborgar i sitt nyvunna rike. Här hade han sina legosoldater varav merparten var hämtade från hans svärfaders mäktiga rike vid södra Östersjökusten. Borgarna var runda, med höga jordvallar och träpallisader och de hade fyra portar. Vid museets utgrävning ute på Lilla Hammars näs har vi funnit rester efter en påbörjad sådan borg. Denna har dock aldrig blivit avslutad. Kanske

Skeppet Erik Emune, byggt år 1997, är en exakt kopia av ett av vikingaskeppen från undervattensspärren in till Foteviken.

dog kungen under arbetet, kanske har man istället börjat bygga den mer än trehundra meter långa stenspärren som finns under vatten i mynningen till Foteviken. Spärren skulle skydda hamnen inne i Foteviken där den skånska krigsflottan troligtvis hade sin vinterhamn. Vid undersökning av spärren år 1981 hittade marinarkeologer fem vikingaskepp. Vårt skepp ”Erik Emune” är en exakt kopia av ett av dessa skepp. Virket i originalskeppet är daterat till år 1021 e.Kr.

Harald Blåtand har också anlagt en mindre träkyrka utanför den tilltänkta rundborgen vid Foteviken. Denna har legat i Lilla Hammars by, endast en knapp kilometer norr om Fotevikens Museum. Senare byggdes kyrkan om till en tegelkyrka vilken revs på 1580-talet.

Vid pingsttid den 4 juni 1134 stod det berömda slaget vid Foteviken. I Danmark rådde inbördeskrig. Den gamle kungen Erik Ejegod var sedan länge död och hans bror Niels hade tagit över tronen. Niels son Magnus ville säkra sin kungatitel och mördade därför den gamle kungens son Knut Lavard vintern 1131. Erik Emune, en annan son till den döde kungen, började då krig mot sin farbror och sin kusin. Han fick skåningarna på sin sida. Den 4 juni landsteg Niels och Magnus vid Foteviken. Här besegrades de av Erik Emune och hans inhyrda, tyska rytteri. Detta är en av de första gångerna som rytteri taktiskt användes i Norden. Magnus stupade, kung Niels mördades och Erik Emune blev kung över hela Danmark.

Vikingastadens historia

Året var 1995. Stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum, skapad två år tidigare, beslöt att göra någonting som inte gjorts tidigare i världen – att rekonstruera en vikingatida stad i full skala. Vi valde att förlägga den historiska tidpunkten till sen vikingatid – tidig medeltid. På detta sätt kunde vi använda oss av inte bara arkeologiska fynd utan också av skriftligt källmaterial. De isländska sagorna började ju nedtecknas vid denna tid och här fanns ett rikligt material om människor, sociala mönster och sammanhang, dåtida vardagshändelser etc. Men också ett material som kompletterade det arkeologiska när det t.ex. gäller byggnader och skepp.

En av vikingaaktörerna under Vikingastadens första tid.

Det tidiga 1100-talet innebar också en kraftig brytpunkt mellan äldre byggnadsteknik och yngre innovativa tekniker. Stenbyggarepoken hade börjat på allvar. Redan på 1000-talet kunde man på några få platser se stenkyrkor i Skåne. Konsten att bränna plana tegelpannor hade troligtvis redan börjat sprida sig till Sydskandinavien i början av 1100-talet. På det mänskliga planet skymtar man dessutom i bevarade handskrifter hur folket var organiserade i dessa tidiga städer. Man har antydningar om olika hantverkargrupperingar, om skatteväsende, om silvermyntens ökande betydelse för handeln etc. Genom att skapa ett dåtida stadsliknande samhälle skulle vi således vinna många fördelar, inte minst på det pedagogiska planet. När man tidigare rekonstruerat hus utifrån byggandslämningar som påträffats vid arkeologiska utgrävningar var det i stort sett endast bondemiljöerna som man återskapat. Livet i en dåtida stad måste däremot ha varit betydligt mera komplext än på en bondgård. I en vikingatida stadsmiljö fanns en mängd utövare av olika hantverksyrken. Hela det sociala mönstret måste också ha varit mycket annorlunda jämfört med den dåtida bondens liv.

Fotevikens Museum blev genom vårt beslut att försöka återskapa en dåtida stadsmiljö ett s.k. ”Arkeologiskt friluftsmuseum”. Här skulle vi på ett lättförståeligt och inspirerande sätt levandegöra den kunskap som fanns lagrad i de traditionella museernas arkeologiska och oftast sprängfyllda magasin, i dessa museers drivor av tryckta rapporter vilka för vanliga medborgare är tämligen ointressanta och svårtillgängliga. Men vi skulle också ur de offentliga arkiven lyfta fram handskrifternas berättelser om det dåtida livet.

Vid arbetet med lerklining av husen användes många villiga fötter för att trampa den tunga leran.

Att säga att arbetsuppgiften var lätt är att ljuga stort. Intresset från allmänheten fanns där, också från olika företag som gärna ställde upp och sponsrade med varor och tjänster. Våra svåraste motståndare var emellertid det etablerade kulturlivet och kulturmyndigheterna själva. Detta är beklagligt men sant. Kultur ska vara en kreativ möjlighet för ett samhälles medborgare att själva ta del av och utveckla idéer och tankar. För oss blev tyvärr många av de som offentligt var satta att värna om kulturens utveckling en stor bromskloss. Motståndet mot denna, i Sverige nya typ av museum – Arkeologiskt friluftsmuseum – var kompakt. Den internationella museiorganisationen ICOM, skapad med rötter i FN, hade redan på 1950-talet slagit fast rätten för denna museityp men den hade inte vunnit praktisk gehör i det dåtida museisverige.

Fotevikens Museum var således i Sverige ett av föregångsmuseerna för denna internationellt mycket livskraftiga och väl etablerade museiform. Trägen vinner emellertid! I dag är detta museibegrepp accepterat inom allt större kulturgrupper i landet. Och besökarna har aldrig svikit oss. Varje sommar invaderas vi att utländska besökare som handgripligen vill lära känna en del av det äldre nordiska kulturarvet.

Så gick vi då igång med att bygga vår stad. Eftersom vi är ett kommunalt museum fick vi mark av Vellinge kommun. Att detta område snart skulle komma att utvecklas till en av de vackraste platserna i kommunen var det nog ingen som tänkte på från början. Vårt önskemål vara bara att till marken måste höra en strand. Skeppen var ju viktiga under vikingatiden. En halvcirkelformad vall schaktades upp och innanför denna utstakades den blivande stadens gator och kvarter.

Ett problem med att bygga en hel stad och inte bara att rekonstruera ett dåtid bondehus är att det fordras många aktörer i staden för att göra den levande. Eftersom ursprunget till Fotevikens Museum var en ideell förening var engage-

Köpmansgården under uppförande året 1996. Huset var som syns ett av de första som byggdes i Vikingastaden.

Karta över Vikingastaden.
1:
2:
3:
4:
5:
6:

manget bland frivilliga stort redan från starten. Föreningen SVEG – Swedish Viking Explorer Group – hade bildats redan år 1982 i samband med utgrävningen av undervattensspärren in till Foteviken. Denna förening byggde under åren upp den största marinarkeologiska verksamheten söder om Kalmar. När Vikingastaden grundades bildades en speciell sektion i föreningen, ”Byalaget”. Snart hade ett hundratal entusiaster säkrat Byalagets framtid.

Samtidigt gick museiledningen ut med budskapet att Fotevikens vikingareservat – som anläggning hette från början – skulle vara en öppen plats för alla de som arbetade med s.k. vikingareenactment. Genom vår årliga vikingamarknad och vår stora satsning på Internet – Fotevikens Museum var ett av de första museerna i Sverige med egen Internetsida - spreds ryktet om det skånska vikingariket över hela världen i allmänhet och i Europa i synnerhet. Ville du komma som viking och bo i vår stad var du alltid välkommen, under förutsättning att du hade kunskaper om tidsperioden, att du hade kläder och utrustning som svarade till tiden och att du i övrigt accepterade de regler som vi satt upp. Dessa regler gäller än i dag. Grunden för dessa är den text som formulerats i den första paragrafen av Fotevikslagen, vilken antogs vid det internationella vikingamötet i Vikingastaden år 2001:

”**Frihetsbalken**
Detta är Fotevikens grundläggande lag:
Ingen, varken inhemsk eller främling,
viking eller icke viking, man eller kvinna,
kristen eller asadyrkare,
gul-, röd-, vit eller svarthyad
ska dömas genom sin tro, härkomst, kön eller lyte.

Nu frågar någon:
Är Foteviken en säker plats för alla att vistas på?
Svaret ska i all framtid vara: Ja!”

Ett besök i Vikingastaden

När besökarna kommer till Fotevikens Museum och har passerat entrébyggnaden kommer de in i en speciell utställning, ”Från medeltid till vikingatid”. Detta är en traditionell utställning med texter, bilder och originalföremål i montrar. Många av våra utländska besökare har ingen som

Syndreport i Vikingastaden. Träbarriären över porten har långsmala skjutöppningar, vars form är anpassade för bågskyttar. Till porten ansluter vallens svårforcerade trägärde.

helst kunskap om vikingatiden och vår nordiska medeltid. I denna utställning finns därför speciellt utvalda teman som är viktiga att känna till innan man gör entré i Vikingastaden. Man får då större behållning av museibesöket. Inne i Vikingastaden råder nämligen dåtida förhållanden. Alla informationsskyltar lyser därför här med sin frånvaro. Som orientering har dock alla besökare fått med sig en liten gratisfolder med karta och med mycket kort information om husen.

Utanför själva stadsbebyggelsen finns några enklare hus. Ett av dessa är ett grophus, en mycket vanlig byggnadsform under sen vikingatid. Man grävde en rektangulär grop på ca fyra gånger fem meter. Jorden lades upp som vallar runt gropen och den täcktes sedan av ett tak. Sådana här hus har troligtvis inte använts till boningshus utan till arbetshus och verkstäder.

En halvcirkelformad vall omger bebyggelsen i Vikingastaden. Vallen öppnar sig mot Höllvikens strand i väster. I söder och i norr finns två stadsportar och mellan dem löper stadens huvudgata parallellt med stranden. Så här såg många strandstäder ut i Norden för tusen år sedan. I t.ex. Lomma strax norr om Malmö fanns en bågformad jordvall runt bebyggelsen. Lomma var bevisligen stad året 1085. Köpenhamn kan också ha haft ett liknande utseende. Stadens historia går ner i slutet av 900-talet då troligtvis Harald Blåtand lät anlägga en ringborg på platsen. Andra städer från denna tid med denna stadsplan är Birka vid Stockholm och Hedeby vid Slesvig i nordvästra Tyskland.

Hur har då dessa stadsvallar varit avslutade upptill? Svaret är enkelt - det vet vi inte. Det finns inga skriftliga källor som i detalj beskriver detta och de arkeologiska källorna sviker oss också helt. Att man haft någon träkonstruktion på vallkrönet är logiskt men hur skulle vi utforma denna i Vikingastaden? Att föra upp en hög plankvägg var inte tilltalande utan tillgång till historiska belägg. Dessutom är det inte säkert att vallarna i första hand varit uppkastade för försvar. De kun-

de också vara tillkomna för att hindra att varor på vagnar fördes in i staden utan att man betalade stadstull för dessa. Istället för en hög plankvägg valde vi därför en gärdeskonstruktion som har mycket gamla anor, bl.a. på Gotland. Den är i all sin enkelhet närmast omöjlig att forcera utan att man tvingas riva ner delar av konstruktionen.

Väl inkommen genom Syndreport har du den lange Adelgaden, eller den långa Adelgatan, framför dig. Ordet ”Adelgade” användes i våra skånska tidigmedeltida strandstäder, t.ex. i Malmö och Trelleborg. Benämningen ”adel” är emellertid en förvrängning av ordet ”allmän”. Alltså var ursprungsnamnet ”Allmänningagatan”. Från denna huvudgata går små streden ner i stadsbebyggelsen öster om gatan. Skåne var danskt under vikingatid och medeltid och därför gäller de danska namnformerna. Här och var finns små gränder mellan gårdarna vilka enligt dåtida danska kallades för ”gyder”.

Tanke med Vikingastaden är att visa en stad som just grundlagts. Även om stadsplanen utstakats på kunglig order är bebyggelsen av mycket skiftande karaktär, allt från präktigare byggnader till mera fattiga bostäder. Husen visar olika typer av dåtida byggnadstekniker beroende på vad ägaren hade råd med och de speglar olika tillbyggen. Vävaregården är ett bra exempel på denna dynamiska och inte statiska bebyggelsebild. Vi började med att uppföra boningshuset ut mot huvudgatan. Efter en tid påbyggdes husets baksida med en förstuga och en vävarebod. Den gamla ytterdörren bommades igen men är fortfarande synlig. Exakt sådan här nybyggaranda måste ha skapat just sådana miljöer i de nya städer som växte upp i slutet av vikingatiden.

Ett hus i Vikingastaden är alltså inte en exakt kopia efter något arkeologiskt fynd. Vi har på Foteviken byggt upp en dåtida stadsplan som vi känner dem, vi har lagt husen i sådana gårdsgrupperingar som vi vet fanns, storleken på husen är anpassade efter dåtida mått och vi har använt byggnadsmaterial som svarar mot det vi känner från arkeologiskt och skrivet faktamaterial. I den enskilda byggnaden finns sådana kon-

Köpmansgården är en rekonstruktion av den s.k. sydgötiska gården. Fortfarande saknas dock en högloftsdel som ska ansluta till den låga boningsdelen.

struktionsdelar som vi vet existerat vid denna tid men som kan härstamma från olika arkeologiska utgrävningar.

Vid Tinghöllstredet finns Lagmansgården och Vävaregården och här ligger också hallen Tinghöll. Vikingastaden styrs av två personer, kungen och lagmannen. Kungen bor givetvis inte i staden utan i sin kungsgård någonstans utanför stadens hank och stör. Lagmannen har däremot sin bostad inne i staden. För dessa två är det viktigt att man har en gemensam samlingsplats där stadens råd kan samlas och att hålla ting. Detta sker i Tinghöll. ”Höll” är det gamla namnet för ”hall”. Namnet ”Höllviken” utanför staden kan därför kanske härledas till ”viken vid den stora hallen”. Eftersom vi vet att det strax utanför museiområdet under vikingatiden funnits en helig plats – en träddunge eller ett tempel, och att det till sådana heliga platser funnits stora samlingshallar, kanske namnet ”Höllviken” har ett ursprung i denna historiska företeelse.

Inne i Tinghöll råder den ordning som den norske kungen Olof Kyrre införde vid hovet i Norge i slutet av 1000-talet. Tidigare hade man i hallarna haft två högsäten mittemot varandra på ömse långsidor av hallen. Olof införde emellertid det normandiska sättet att ha ett högsäte vid den östra gaveln. Inne i Tinghöll finner du också takets innersidor täckta av sköldar. Dessa är skänkta av olika europeiska vikingagrupper som lovat att hålla Fotevikens lag i ära.

Framför Tinghöll finns en öppen plats som tidigare, när staden precis grundlagts, tjänade som tingsplats. Nu har staden emellertid vuxit och tingsplatsen är därför flyttad till stadens huvudgata. Mittemot Tinghöll finns Bagargårdens kokhus. Bagaregården är ett utmärkt exempel på hur stadsgårdarna såg ut i en senvikingatida stad. Ut mot huvudgatan ligger boningshuset. Bakom detta finns magasinsbyggnaden och längst bak i den långsmala gården ligger kokhuset. Principen verkar ha varit att ju mer eld man haft i huset, ju längre bort från själva boningshuset skulle detta ligga. Om brand utbröt var det nog svårt att förhindra att hela gården och även angränsande gårdar brann ner. Man vann emellertid tid att få ut de värdefullaste föremålen i boningshuset innan ”den röde hanen” nådde även detta hus.

Att vara volontär i Vikingastaden upplevs för många som en mycket positiv och lärorik upplevelse.

Den stora bakugnen i kokhuset var en viktig del av den dåtida gården. Bröd var nämligen en betydelsefull bas i en dåtida måltid. Nästan varje dag under sommartid bakas det i ugnen. Så var inte fallet i äldre tider. Man bakade endast en eller två gånger i månaden. Brödet blev givetvis genom detta förfaringssätt snart tämligen hårt men kunde mjukas upp genom att bli doppat i mjölk eller öl. Vanligt var också troligtvis bakning av hårda tunnbröd.

Bagaregården ligger utmed Köpmansstredet. Köpmansgården är den mest påkostade gården i staden. Huset är också den första byggnaden som vi uppförde inne i staden. Det består av en högdel och en lägre del. Egentligen skulle det ha funnits ytterligare en högdel på det att lågdelen hamnat i mitten. I ena högdelen har man haft kreatur, i den andra livsmedel medan man bott i låghusdelen. Denna byggnadstyp med tre husdelar kallas för det ”sydgötiska huset”. Troligtvis

är typen uppkommen som en vidareutveckling av det vikingatida långhuset. Detta hade nämligen ett rum i varje gavel medan boningsrummet fanns vid den öppna härden mitt i huset. Genom att sänka taket över boningsdelen fick man bättre värmeegenskaper, nog så viktigt i vårt kalla vinterklimat. Minskningen i takhöjd kunde man göra genom att den s.k. rökugnen infördes. En rökugn finns därför i Köpmansgården.

Det är till Köpmansgården man går om man vill ”köpa” några föremål som man måste använda i det dagliga livet i Vikingastaden. Man återlämnar sedan samma föremål genom att ”sälja” dem tillbaka. Den som inte återsäljer sina föremål till Köpmansgården har för all framtid förbrukat sitt förtroende och sin rätt att bo och verka i Vikingastaden.

Vid ”den lange Adelgade” finner du Garvaregården, placerad mellan gatan och strandbrinken. Bakom boningshuset går vägen ner till stranden. Ett sådant läge vid korsningen mellan Adelgatan och strandstredet var mycket attraktivt. Den som bodde på en sådan plats kunde ju kontrollera vilka långväga varor som fördes in i staden och på detta sätt ha första möjlighet till ett bra inköp. Boningshuset i denna gård är därför också mer påkostat. Bland annat har det dubbla plankväggar för värmeisoleringens skull. Förlagan till huset är hämtad från de framgrävda resterna efter en byggand i vikingastaden Hedeby.

Invid Bagaregårdens boningshus finns stadens torg och tingsplats. Ett antal enklare träbodar ligger utmed några av torgets sidor. Här finns också fyra stockar utlagda i en fyrkant. Detta är platsen där stadens domstol sammanträder. På stockarna sitter domsmännen, de s.k. stockemännen, och här sitter också lagmannen och kungens fogde. Den som ska dömas står inne i fyrkanten. På torget finns också ett antal bestraffningsredskap; stocken och hudstrykningspålen samt stadens stenar som ska bäras av den dömde i en kedja runt halsen.

Den lange Adelgade avslutas i norr av Nordreport. Här reser sig majestätiskt Nordretorn. När

Köpmansgården med en volontärfamiljs utrustning och personliga saker. Genom att man bor i husen får museibesökarna en mera verklighetsbaserad upplevelse om hur livet en gång tedde sig.

väl staden får råd ska denna port också befästas och en träpallisad ska byggas runt tornet. Tornet är ett typiskt försvarstorn som de såg ut under första hälften av 1100-talet. På en uppkastad kulle har man rest ett trätorn vars stomme är jordgrävda stolpar. De dåtida trätornen hade alla snedstöttor som säkrade tornen från att välta. Sådana stöttor kan emellertid ruttna och därför har vi varit tvungna att fuska lite i det att vi förankrat stolparna i en stabil men osynlig betongkonstruktion.

Längst bak, innanför stadsvallen, finns en mängd små tomter. Dessa ägs av Byalaget och under sommaren slår de olika tomtägarna här ofta upp sina vikingatält. På några tomter finns också enklare skjul. Varje tomt är inhägnad med ett trästängsel. Vid utgrävningar i de vikingatida städerna påträffas ofta rester efter sådana tomtinhägnader.

Utanför Nordreport ligger en gravhög. Åldern på denna är i högsta grad diskutabel - några menar t.o.m. att den är uppförd i slutet av 1900-talet. Legenden berättar emellertid att här ligger vikingen Fote Egilson begravd. Om dennes livshistoria finns en bok utgiven av Fotevikens Museum. Längre norrut finner du en återuppförd skeppssättning, Hola stenar. Denna plats är en helig plats för alla reenactors. Här hålls nämligen varje år under den stora vikingamarknaden i juni månad en ceremoni för våra avlidna nära och kära. I en grävd grop kan anhöriga offra någon minnessak. Gropen fylls sedan igen och platsen bevarar för alltid minnet över de som gått före oss.

Som frivillig i Vikingastaden

SVEG (Scandinavian Viking Explorer Group) är en ideell förening vars syfte är att studera vår historia med speciell inriktning på vikingatid och medeltid. Föreningen bistår och stödjer forskning och olika projekt samt verkar för bevarandet av fornlämningar. En målsättning är att förmedla kunskap och skapa intresse för vår historia med inriktning på människans levnadsvillkor, kultur och teknik. Föreningen är, tillsammans med Vellinge kommun och Falsterbonäsets museiförening, instiftare till Stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum som driver Fotevikens Museum. Man medverkar dessutom till att information når allmänheten i form av utställningar, dokumentationer, föredrag, filmer m.m.

Byalaget

Som medlem i SVEG kan man ansluta sig till Fotevikens Byalag. Detta är en gren av föreningen som aktivt arbetar med och stödjer verksamheten i Vikingastaden. Byalagets organisation är delvis inspirerad av hur de medeltida städerna var organiserade.

Två ätter styr Vikingstaden, kungaätten och lagmansätten. Alla deras medlemmar är fria män eller kvinnor. Ätterna kan aldrig avsättas och de har vetorätt på tinget om sådant drastiskt tilltag mot förmodan skulle anses nödvändigt.

Under denna samhällets lysande topp finns de fria männen och de fria kvinnorna. Dessa har genom idog och lång tjänst, gott kamratskap och

Att äta nyfångad fisk som man själv dragit upp är ett uppskattat inslag bland volontärerna.

Varje år får ett antal gymnasieelever möjlighet att leva vikingaliv under några veckor i Vikingastaden.

social förmåga förvärvat sig sin rätt genom att avancera uppåt på samhällets branta sociala trappa. Givetvis har dessa trofasta vänner till Vikingastaden rätt att både yttra sig på tinget och vara med om att fatta beslut.

Överst bland de ofria innevånarna i Vikingastaden står bryten. Som bryte är har du rätt att yttra dig på tinget och att klä dig lite finare än trälarna, dock ej så pråligt som de fria. Under brytarna finns de tröstlösas skara. Här suckar nämligen trälarna. Dessa är klädda i tämligen usla kläder och sommartid ses många utan skor med smutsiga fötter. Som träl är du din husbondes egendom.

Hur kan jag då göra min lycka i denna Vikingastad? Hur kan jag komma med i gemenskapen och hur kan jag flytta mig själv allt högre upp i hierarkin? Alla är välkomna att ansluta sig till Byalaget. Allt väsentligt sker på tingen som hålls flera gånger per år. Är du ny kan du komma som gästträl till ett ting. Första gången som träl på ett ting auktioneras du bort till någon fri man eller kvinna. Denna blir din läromästare, glänsande i kunskap och vishet. Det är också din husbonde som bestämmer när du är mogen att ta steget upp till brytarnas skara. Detta får dock först ske sedan hela tinget godkänt dig.

Efter att väl ha tjänat som bryte en längre tid kan du själv gå upp inför tinget och be att få bli fri. Detta är den svåra prövningen men lyckan står den ihärdige bi. Som fri i Vikingastaden kan du av ätterna få tomt i staden för att här uppföra ditt tält eller skjul. Du har som fri stora krav på dig att väl tjäna Vikingastaden, både i handling och i trofasthet, samt att hålla Fotevikens lag. Brott mot denna lag kan innebära vanära och förvisning ur Vikingariket.

Som bryte och fri man eller kvinna kan du välja att gå i lära i något gammalt vikingahantverk. Även här finns en hierarki med lärling, gesäll och mästaregrader. Märk dock att något puggeverk inte godkänns bland mästarna i staden. Ett gott hantverk är den minsta graden av berömmelse för Vikingastadens hantverkare.

Volontärer i Vikingastaden

En volontär är en person som vill tjäna Vikingastaden, på det att Fotevikens Museum kan fortsätta att vara en stor kulturupplevelse för besökarna. Till skillnad från Byalagets medlemmar ställer museet högre krav på en volontär när det gäller det publika arbeten i Vikingastaden. En volontär bokar in sig för oavlönad tjänst några dagar om året och kan schemaläggas av museet. Valet av arbetsdagar är helt fritt men dessa ska vid årets slut ha uppgått till minst tio dagar för att volontärskapet ska vara giltigt. Volontär måste erlägga medlemsavgift till föreningen SVEG eftersom avgiften innefattar en viktig person- och egendomsförsäkring.

Hur gör man då med vikingar som kommer långväga från och som därför kanske inte kan tjänstgöra minst tio dagar per år? Dessa kan uppsöka kung eller lagman och anhålla att bli ”sommarliggare”. Detta var förr ett uttryck som användes i de medeltida städerna för de köpmän som inte var borgare men som ville bo i staden en viss tid.

Som volontär får du givetvis förmåner, den kanske viktigaste är att du kan få låna ett av vikingahusen för dig och din familj. Detta är en stor ynnest och vi kräver därför att du som boende i husen också är noga med att våra regler följs men också att du under museets öppettid väl spelar din roll som ”fast boende” gentemot museibesökarna. Du ska kunna mycket om vikingatiden och du ska kunna berätta om föremål och företeelser som är knutna till det hus du bor i.

Volontär som kommer långväga ifrån kan utan kostnad få bo i det mera moderna s.k. SVEG-huset som ligger utanför museet invid parkeringsplatsen. Man får då av museet enkel frukost som man själv serverar sig från kylen i SVEG-huset. Självklart måste museet ha besked om ditt planerade uppehåll i SVEG-huset i så god tid i förhand att vi kan fylla på med matvaror i kyl och skafferi.

I servicehuset i Vikingastaden finns enklare råvaror som volontärer utan kostnad kan nyttja och tillaga i Vikingastaden på ett vikingatida sätt över öppen eld. Kvällsmaten ordnar man dock själv. Liksom övriga i personalen får man som volontär serverat sig kaffe i staden på eftermiddagen. Detta kaffe ska dock inte drickas i publik närvaro eftersom kaffe inte fanns i Foteviken för tusen år sedan.

Vill man arbeta som volontär och man inte har några historiskt korrekta kläder eller alltför fina kläder för att passa in i den historiska roll man får sig tilldelad, ställer museet upp med vikingatida arbetskläder under de perioderna då man medverkar i Vikingastaden.

Vilka regler finns för Vikingastaden?

I Fotevikens Vikingastad är grundförutsättningen att vikingatid/tidig medeltid gäller dygnet runt. Vikingastaden är en tidsmaskin där gällande år är strax efter 1134.

Bokning och registrering
Vid ankomst till Fotevikens Museum sker anmälan och registrering i museets entré/kansli. Alla personers namn och adress ska skrivas in. Om ni har mailadress kommer ni därigenom också automatiskt med på Fotevikens informationslista.

Boende i Vikingastaden
Om du som volontär bor över i något av stadens hus ser vi helst att du bor så historiskt korrekt som möjligt. Om du använder modernare saker som t.ex. sovsäck ska dessa vara väl undanstoppade innan klockan 9 på morgonen. Inga moderna personliga föremål får visas i vikingamiljöerna under dagtid.

Ditt eget tält räknas som ”frizon” från ovanstående punkter under förutsättning att allt modernt är väl dolt och tälten hålls stängda. Inga färg-

Som fri man eller fri kvinna i Byalaget kan du få din egen tomt i Vikingastaden. Notera avsaknaden av moderna föremål.

granna randiga markisvävar är godkända som marknadsstånd eller tält.

Drycker intages i horn, mugg eller krus. Maträtter uppläggs på tidstypiskt material. Inga moderna matförpackningar, plastpåsar, cola- och ölburkar får finnas framme. Mat som tillagas i Vikingastaden ska göras med tidstrogna redskap och i görligaste mån med dito matvaror. En viking med en hamburgare i handen har inget i Vikingastaden att göra. För modern matlagning hänvisas därför till ”Skolhuset” i anslutning till entrébygganden.

Som gästande och övernattande volontär i ett vikingahus är du personligt ansvarig för huset. Vid avresa är det också du som personligen lämnar över huset till personalen i museibutiken, vilka har att godkänna iordningställandet.

Av säkerhetsskäl får man inte låsa dörrar inifrån. Dagligen ska man se till att golv och ytor är rensopade och avvaskade, detta för allas trevnad. Eld och ljus får inte brinna om man lämnar husen, inte ens för kortare tid. Eld i öppna eldstäder ska vara av begränsad storlek och ej av typen ”lägerbål”. Påfyllning av oljelampor ska alltid ske utomhus. Personal visar var det finns lampolja. Du är skyldig att se till att det finns en modern brandsläckare i varje hus samt veta hur man använder den.

Vid avfärd ska vedförråden vara kompletterade i varje hus.

Försäljning
Volontär eller Byalagsman har rätt att sälja egna tillverkade hantverksprodukter. Dessa ska dock vara godkända av museets ledning. Givetvis är inga produkter av souvenirtyp som t.ex. ölöppnare med hornhandtag, porslinsmuggar, honungsburkar i glas, flaskor med oljor etc tillåtna för försäljning inom Vikingastaden. Varorna får inte heller ha synliga prislappar av papper. Läderbit/tygbit med påskrivet pris är dock godkänt.

Massproducerat kontra egenproducerat? Detta är en svår samvetsfråga. Vi anser att man skall kunna deklarera sina produkters riktighet. Med ärlighet kan då de personer som lagt ned många timmar på sina varor mäta sig med de som producerat enkla kopior eller köpt dessa billigt från andra länder. Detta innebär att man skall kunna berätta om originalföremålet, d.v.s. vilken tid, fyndplats och om det är en exakt kopia eller man har gjort förändringar. Hantverkstillverkade föremål med egen formgivning men gjorda utifrån tidstypisk ornamentik, form, utformning eller funktion är också tillåtna. Hantverkare med egenproducerade varor kan få ut ”äkthetsintyg” för dessa varor från Fotevikens Museum att visa upp inför kund.

Barn är givetvis alltid välkomna till Vikingastaden. Detta är ju en plats för alla åldersgrupperingar.

Du sätter själv priserna på de varor du säljer. Eftersom Vikingastaden är en mötesplats för alla vikingar tar vi inte någon avgift på din handel. Allt det du får in på din handel hamnar således i din egen pengapung.

Våra skepp och båtar
Skepp och båtar som ligger vid stranden får inte användas eller på annat sätt hanteras utan att museiansvarig godkänt detta. Om ni vill använda båt för t.ex. fiske måste tillstånd alltid ges. Fråga i entrébyggnadens butik/reception. Går ni ut i båt

sker detta på eget ansvar. Flytväst ska alltid användas. Olyckan kan snabbt vara framme.

Djuren

Djuren är en naturlig del i Vikingastaden. Utan tillstånd får ingen vistas i djurens hägn, inte heller släppa ut djuren. Givetvis får inga djur skadas. Matning ombesörjs enbart av museets personal. Undantag är dock hönsen som får matas av alla. Respektera hönor som ligger på ägg. Ta inga ägg eftersom dessa troligtvis inte är ätbara.

Religion

Vi lever i Vikingastaden i en brytningstid. Runt år 1100 hade kristendomen kommit men vissa tillbad säkert fortfarande andra gudar. Innanför vallen till Vikingastaden gäller kristendomen, utanför finns en offerlund för asatroende. Respekt för alla religioner krävs av alla gästande vikingar. I offerlunden får alla som så önskar offra. Blodsoffer är dock absolut förbjudet. Inga offergåvor får stjälas från platsen. Dessa platser ingår i museets verksamhet och skadegörelse eller åverkan på dessa kan förutom bannlysning på ting även få rättsliga följder. Det är vars och ens skyldighet att se till att vi alla hjälps åt att respektera detta.

Toaletter/hygien

Innanför vallen råder totalförbud mot att nyttja naturen som toalett. Använd befintlig toalett i Röda tegelhuset invid parkeringen. I Röda husets källare finns också duschar för gästande vikingar. OBS utnyttja inte toaletten vid museibutiken. Denna är endast till för besökande publik.

Alkohol och droger

All användning av droger i området är totalt förbjudet. Alkohol får endast nyttjas på ett respektabelt sätt. Respektera bestämmelsen att personal vid Foteviken inte får använda alkoholhaltiga drycker under arbetstid. Det är alltid trevligt att bli bjuden men det ska vara på rätt tidpunkt. Drycker intages ur horn eller bägare och ej med ölburk/ölflaska eller spritflaska i handen.

Rökning

Det råder absolut rökningsförbud i Vikingastaden utom i skjulet ”Svinhuset” bakom Tinghöll.

Mobiltelefoner

Mobiltelefoner inte är tillåtna att användas förutom jourtelefoner för Fotevikens personal.

Barn

Barn fanns även på vikingatiden. Givetvis ser vi gärna att ni har framtidens generation med er till Vikingastaden. Ni kan dock inte använda moderna barnvagnar i Vikingastaden.

Polis/brandkår/läkare

Ni når alltid dessa genom telefonnummer 112 under alla tider på dygnet.

Och så till slut!

Som viking och som volontär ställer vi stora krav på dig. Som viking agerar du som enskild person eller som person i en grupp. Vi förväntar oss att du följer nedanstående normer:

* accepterar och rättar dig efter Fotevikens lag
* är klädd i tidsenlig vikingaklädsel
* inte har solglasögon, moderna smycken eller klockor på dig
* som kvinna saknar eller endast har neutralt smink
* inte har färgglada skor eller gymnastikskor
* inte har plastpåsar, cigaretter eller flaskor/burkar i händerna
* inte har mobiltelefon igång

Fotevikens Museum
Museivägen 24
236 91 Höllviken
Tel: +46 (0) 40 330 800
Internet: www.foteviken.se.

Detta häfte är framtaget av Fotevikens Museum 2011.
Bild på framsidan: En av medlemmarna i Fotevikens Byalag.

